

Sociologie voor de praktijk

Werkcollegeopdrachten

**Klaas J. Hoeksema
Siep van der Werf**

uitgeverij | **C**
coutinho

bussum 2016

Deze werkcollegeopdrachten hoort bij **Sociologie voor de praktijk** van Klaas J. Hoeksema en Siep van der Werf.

© 2016 Uitgeverij Coutinho bv

Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

Uitgeverij Coutinho

Postbus 333

1400 AH Bussum

info@coutinho.nl

www.coutinho.nl

Noot van de uitgever

Wij hebben alle moeite gedaan om rechthebbenden van copyright te achterhalen. Personen of instanties die aanspraak maken op bepaalde rechten wordt vriendelijk verzocht contact op te nemen met de uitgever.

ISBN 978 90 469 0520 3

NUR 820

2 Socialisatie

Opdracht 1

Op een uit de hand gelopen dancefeest in Hoek van Holland in augustus 2009 werd de negentienjarige Robby van der Leeden gedood door een politiekogel. In het artikel 'Vechtvrienden' (*NRC Handelsblad*, 17 oktober 2009) wordt de vriendenclub van Robby beschreven. Hierna staan twee onderdelen van het artikel, dat sterk ingekort is, met daarna de vragen, waarbij de eerste vraag op het eerste gedeelte betrekking heeft en de andere vragen op het tweede gedeelte.

Dit verhaal gaat over jongens die houden van voetbal en dansen en vechten. De jongens kennen elkaar van voetbal, van school en, vooral, van de straat. Als je vraagt wat ze willen worden zeggen ze: ondernemer, surveyor, steigerbouwer. Het is wat hun vaders doen. Soms vormen ze gelegenhedsgroepen met jongens die bijvoorbeeld ook houden van hardcoremuziek, voetballen, Feyenoord, sleutelen aan scooters of nietsdoen. Ze vormen alleen een heel grote groep als ze uitgaan of willen vechten. Het gaat er niet om hoe sterk je bent, leggen ze uit. Het gaat erom dat je met velen bent. Het is 'een sensatie', zegt Jack. 'Adrenaline. Het geeft een kick als je dertig man tegen elkaar ziet vechten.' 'De laatste keer dat we met z'n allen vochten,' zegt Jack, 'was tegen "de negers van Noord". Wie dat zijn? Buitenlanders. Apen.' De jongens houden ook niet van agenten, van Amsterdammers, of van de burgemeester van Rotterdam. Ze zien zichzelf als 'gewoon jongens zoals ik. Ze gaan ook gewoon naar school, of naar hun werk. Of ze doen niks.' 'Het is drugs, drank, het is ook de verslaving. Vechten is ook een verslaving. Als je op je scooter rijdt en de politie zit achter je aan, weet je wat voor kick dat geeft? En dan vechten ze tegen tien man, het wordt steeds mooier.'

Welke waarden zie je in dit stuk genoemd?

Toen Sander thuiskwam met een brommer, zogenaamd van Marktplaats, heeft Ella, zijn moeder, haar zoon naar het politiebureau gebracht. Hij was 15 jaar. Zijn verklaring kwam overeen met die van zijn vriend. Die hadden ze de avond ervoor doorgesproken. Ze mochten gaan. Maar Ella bracht haar zoon terug. Nu bleef ze erbij. Ze nam de agent apart: 'Nu moet je doorzetten,' zei ze. De boete betaalde Sander door voor de eigenaar van de brommer te gaan werken, pizzeria Da Pasquale in Ommoord. Vriend Davey klaagt over de politie. De politie is er niet voor hen, de politie is tegen hen. Ze hebben een hekel aan de politie, die ze net als Ajacieden 'joden' noemen, of, sinds kort, 'moordenaars'. 'Zitten we hier gewoon rustig, vragen ze om een identiteitsbewijs. Schrijven ze op wie er zijn. Altijd moeten we onze ID laten zien.' Ineens zegt Sander: 'Als ik een van die agenten was geweest had ik allang geschoten. Hadden die jongens maar geen stenen moeten gooien. Het is lullig dat het Robby was,

maar wat moesten ze dan? Ik weet er niets van maar het schijnt geen pretje te zijn geweest. Die agenten zitten nog steeds thuis. Ik zei het dit weekend ook tegen de jongens: wat zouden jullie doen? Ga je liever dood of schiet je liever de klootzakken die stenen gooien door hun kop? Niemand wist meer iets te zeggen.'

Welke rollen zie je hier?

Zie je voorbeelden van interne en/of externe rollenconflicten?

Is uit het gedrag van de leden van deze groep direct af te leiden hoe ze door hun ouders opgevoed zijn?

Opdracht 2

In het openbaar vervoer is de ov-chipkaart ingevoerd.

- **Is er in het gedrag van de reizigers bij de invoering (bijvoorbeeld bij de Amsterdamse metro) sprake van institutionalisering?**
- **Wat betekent dat voor de sociale controle?**

Opdracht 3

De mobiele telefoon is niet meer weg te denken, zeker niet in de mate waarin we er nu gebruik van maken. Geef eens aan welke waarde(n) daarbij te noemen zijn?

Welke normen gelden er bij het gebruik ervan in de trein, op school, in de bioscoop, in het restaurant?

Hoe reageren mensen op het (luid) mobiel telefoneren zodat iedereen kan meegenieten? Speelt hier de 'macht der vanzelfsprekendheid' een rol?

In de trein is er de stiltecoupé. Ga eens kijken en onderzoek hoe stil het daar is. Hoe reageren mensen op geluid en lawaai? Lees bijlage 1 'Ik zag wel stilte staan, maar ik wist niet wat 't betekende'.

Vraag aan andere studenten of zij zelf praten in de stiltecoupe en in een gewoon treinstel. En wat doen ze met het volume van hun muziek?

Wat zijn de normen bij het luisteren naar radio of muziek in het openbaar vervoer?

Opdracht 4

Er zijn tal van mogelijkheden om mensen te benaderen. Bij de opleiding Sociaal Juridische Dienstverlening van de Hogeschool van Amsterdam is er een e-mail etiquette (zie bijlage 2). Is dit een voorbeeld van institutionalisering?

Kun je nog meer instituties aangeven waarbij sprake zou kunnen zijn van institutionalisering?

Opdracht 5

Dankzij signalen en het uitoefenen van druk van veel ontevreden mensen zijn er beperkingen mogelijk in het (telefonisch) benaderen van mensen voor commerciële activiteiten (verkoop van producten en diensten). Per 1 oktober 2009 is er een verbod op deze activiteiten wanneer je dit zelf hebt aangegeven.

Welke wet is dit?

Welk theoretisch begrip past bij deze uitspraak van een energieaanbieder hierover? 'We vinden het niet leuk, maar we moeten door de concurrentie wel zo het publiek benaderen.'

Over wat voor normen en waarden gaat het hier?

Opdracht 6

Steeds vaker zien we mensen die al fietsend of autorijdend aan het bellen of appen zijn. Dat levert vaak levensgevaarlijke situaties op omdat mensen afgeleid zijn en één hand minder aan het stuur hebben. Wat voor oplossingen zou je kunnen bedenken om dit volgens de vier manieren van handhaving tegen te gaan?

Opdracht 7

Mensen laten op internet hun mening horen en doen dat vaak anoniem. Op welke manier is dat een voorbeeld van een toepassing van de rationele-keuzetheorie?

3 Cultuur

Opdracht 1

Elke nieuwkomer van buiten de Europese Unie die zich in Nederland wil vestigen moet een inburgeringcursus volgen en een toets doen. De Nationale Inburgering Test van NTR is een realistische afspiegeling van het examen dat nieuwe Nederlanders afleggen voordat zij echt Nederlander kunnen worden. Er worden ruim 36 vragen gesteld. Wie minder dan 80% van de vragen goed heeft beantwoord, is in feite niet voldoende 'ingeburgerd' als Nederlander. Op www.teleac.nl/nationaleinburgeringtest staat een inburgeringstoets.

Maak de toets.

- Hoeveel punten heb je behaald?
- Over welke waarden van de Nederlandse cultuur gaat deze toets?
- Is (deze manier van) inburgering een goede aanpak voor nieuwkomers?

Opdracht 2

Studenten verschillen in achtergrond. Er is onder andere een verschil in uitgaan. Gebruik de begrippen uit hoofdstuk 3.

- Gaan jullie zaterdag uit?
- Wat doe je dan?
- Met wie ga je uit?
- Waar zullen de verschillen onderling mee samenhangen?
- Zie je hierbij ook verschillende culturen en subculturen?

Opdracht 3

Veel discotheken en clubs laten je er niet in als je sportschoenen (sneakers) draagt. Is hier sprake van stereotypen, vooroordelen of discriminatie?

Opdracht 4

Wanneer we een onbekende tegenkomen, proberen we op grond van wat we zien een indruk te krijgen van wat voor iemand het is. Sommige personeelsfunctionarissen zeggen dat ze binnen een minuut al een oordeel kunnen vellen of ze de goede kandidaat voor zich hebben. Wat anderen aan ons zien geeft dus associaties over wat voor iemand wij zouden zijn.

Stel je voor dat een jong iemand het klaslokaal binnenkomt (en die zegt nog niets). Waar kijk je naar om een indruk te krijgen? Welke indrukken krijg je dan?

Wanneer je tips voor sollicitaties doorneemt, dan staan er ook altijd kledingadviezen bij. Op de site www.carrieretijger.nl staat daarbij:

Investeren in de juiste garderobe is misschien wel de beste investering die je kunt doen ter bevordering van je loopbaan. Dat slechte kleding zelfs dodelijk kan zijn bleek uit een experiment van een paar Amsterdamse studenten. Een als junk verklede student simuleerde een hartaanval op het Leidseplein. Het duurde bijna een halfuur tot hij hulp kreeg. Een week later hees dezelfde student zich in een donkerblauw pak, trok goed gepoetste schoenen aan en knoopte een mooie zijden das om. Weer simuleerde hij een hartaanval en deze keer schoten meerdere omstanders hem vrijwel onmiddellijk te hulp.

In *Havana*, het blad van de Hogeschool van Amsterdam (HvA), stond in 2009 de rubriek 'Amfi Angels'. Hierin reageerden drie studentes van de modeopleiding van de HvA (de Amfi) op de kleding en accessoires van HvA-studenten en gaven hun een kledingadvies. In bijlage 3 van deze handleiding staan de links naar de teksten van drie afleveringen van deze rubriek. Hun reactie is beter te vatten wanneer je ook de foto van de persoon in zijn/haar outfit daarbij ziet.

Bekijk de teksten (en de foto's) en geef dan aan wat voor kledingnormen er genoemd worden. Gaat het ook om subculturen?

Kun je ook zien dat het commentaren van zeven jaar geleden zijn?

Opdracht 5

In paragraaf 3.5 van het boek wordt modernisering een kernbegrip genoemd in de omschrijving van de Nederlandse cultuur door Dagevos. Bij modernisering horen dan de processen van secularisatie, individualisering, democratisering en emancipatie. Het wordt als een garantie gezien voor een open samenleving, vrijheid van meningsuiting en pluriformiteit in het denken. Schnabel geeft daarop als reactie een aantal tegenwaarden.

Ben je het meer met Dagevos of meer met Schnabel eens? Motiveer je antwoord.

4 Sociaal bewustzijn

Opdracht 1

In onze maatschappij zijn veel mensen ontevreden en voelen zich tekortgedaan door de (bestuurders van de) samenleving. Op websites en op Facebook laten veel mensen (anoniem) hun onvrede blijken. Ze doen dit door berichtjes achter te laten.

- **Waarom gebeurt dat veelal zo hatelijk?**
- **Kun je deze berichten een voorbeeld van een 'afleider of compensatie' noemen?**

Opdracht 2

Koning Voetbal regeert in Nederland. Wedstrijden komen op de televisie, vooraf en achteraf wordt er veel aandacht aan besteed. Vrouwenvoetbal is de snelst groeiende sport in Nederland. Het nationale elftal speelt op internationaal niveau. Toch is er in de media maar weinig aandacht voor deze groei en voor de grote toernooien van het damesvoetbal.

- **Waarom zou dat zo zijn?**
- **Op wat voor wijze zal het effect hebben op de spelers? Gebruik hierbij de begrippen uit dit hoofdstuk.**

Opdracht 3

Wat is de ideologie over de plaats van godsdienst in de Nederlandse maatschappij? Secularisering is gaande in Nederland. Steeds minder Nederlanders zijn lid van een kerkgenootschap of gaan naar de kerk. Op de Nederlandse gulden stond nog op de rand 'God zij met ons'. De aanhef van alle Koninklijke Besluiten en wetten luidt nog altijd 'Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau' enzovoort. De invloed van godsdienst is er dus wel in het openbare leven.

Kun je nog meer voorbeelden geven van invloed van godsdienst in het publieke leven? Lees hiervoor ook bijlage 4.

Opdracht 4

Is er in Nederland sprake van dat de ideologie van het kapitalisme overheerst?

Zie je in onze samenleving ook iets van het socialisme? Wat zou dat met de verzorgingsstaat te maken kunnen hebben?

Opdracht 5

Veel bladen hebben een astrologische rubriek om ons te vertellen wat de sterren over onze toekomst vertellen. We steken een kaarsje op als er een belangrijk of moeilijk moment komt. In het vliegtuig ontbreekt stoel nummer 13. Zijn we bijgelovig? Welnee, maar baat het niet, dan schaadt het niet. Wat voor wijze van afleiding en compensatie zie je hier?

Opdracht 6

In het social work is veel werk gericht op het veranderen van het gedrag van de cliënten. Dat betekent dat social workers moeten ingaan op het denken en de verwachtingen van de cliënten en vervolgens daar een verandering in moeten bewerkstelligen. Neem bijvoorbeeld mensen die grote schulden hebben gemaakt. Welke begrippen in dit hoofdstuk spelen hierbij een rol?

5 Sociale verbanden

Opdracht 1

Tot welke groep of groeperingen zou jij jezelf rekenen?

Teken een netwerk, zoals in figuur 5.3 op pagina 135, met jezelf als middelpunt. Neem deze tekening mee naar het werkcollege. Zijn er delen van het netwerk die samenvallen? Zijn er spanningen tussen die delen in de zin dat verwachtingen verschillen of zelfs tegengesteld zijn?

Opdracht 2

Jouw studierichting is een onderdeel van de hogeschool en/of universiteit. De mensen die daarbij betrokken zijn (studenten, docenten, management) zou je als een groepering kunnen zien. Benoem de kenmerken bij deze groepering.

Schets de structuur van de studierichting eens. Benoem de structuurkenmerken hierbij.

Om welke behoeften van de samenleving gaat het?

Hoe kun je zien dat het idee van sociale afstand en sociale ruimte op school ook letterlijk waar te nemen is?

Opdracht 3

Ongeveer een derde van de huwelijken loopt uit op een scheiding. Wanneer er jonge kinderen zijn, moet er veel geregeld en afgesproken worden tussen de ouders. Maatschappelijke-werkinstellingen worden veel gemaaid met vragen van ouders die gaan scheiden. Het gaat niet alleen om zakelijke en juridische vragen, maar ook om hun houding en gevoel in de nieuwe situatie en tegenover de ex-partner. Welke soort groepering vormen deze ouders?

In de wachtruimte zit een aantal mensen te wachten tot ze in een gespreksruimte met een werker kunnen praten over hun problemen. Wat voor groepering zijn deze mensen in de wachtruimte samen?

Wanneer er zoveel vragen en problemen over scheidingen met kinderen zijn dan komen de werkers met het idee om een gespreksgroep op te zetten. Zou dat een gemengde groep van mannen en vrouwen kunnen zijn of een groep van verschillende ex-stellen samen of een groep van alleen vrouwen of alleen mannen?

Wanneer de gespreksgroep van gescheiden moeders gevormd is en wekelijks bij elkaar komt, wat voor groepering is het dan?

Opdracht 4

Jouw studierichting is een deel van de hogeschool en/of universiteit. Het doel is mensen op te leiden tot professionals. Wanneer we spreken over 'wat de opleiding wil' en is dat dan een reïficatie (hoofdstuk 2)?

Organisaties hebben als minisamenleving de behoefte om voort te bestaan ('zichzelf in stand houden'). Wat kun je in dat kader bedenken over de vier soorten spanningen? Waardoor komt dat?

6 Sociale ongelijkheid

Opdracht 1

Sociale ongelijkheid wat betreft etniciteit is te zien aan het verschil tussen Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Antilliaanse en autochtone Nederlanders bij inkomen, werkloosheid, onderwijs, huisvesting. Wanneer we deze groepen vergelijken dan zien we dat de gemiddelde situatie bij de autochtonen veel beter is dan bij de niet-westerse allochtonen. Tussen de Surinaamse, Antilliaanse, Turkse en Marokkaanse groepen zijn er ook weer verschillen.

Waarom hangen werkloosheid, onderwijsniveau, inkomen en huisvesting zo samen?

Waarvoor zal die slechtere situatie komen?

Heeft het ook met cultuurverschillen te maken? Is het op te lossen en zo ja, hoe? Zo nee, wat dan?

Opdracht 2

Sociaal-economische ongelijkheid wordt wel eens aangeduid als het verschil in kapitaal (inkomen, vermogen). Er is altijd een vraag: 'hoe komen ze eraan?' Toen een landeigenaar een zwerver van z'n land wegjoeg, vroeg deze aan hem hoe hij toch aan dat land was gekomen. 'Van mijn vader en die weer van zijn vader en die ... eh ... ja, die zal er wel om gevochten hebben', was het antwoord. 'Zullen we er nog eens om vechten?', zei toen de zwerver. Kapitaal verkrijgen veel mensen door erfenis. Zonder dat je er zelf iets voor doet kun je op die manier rijk worden. Als je geen rijke ouders hebt dan word je niet zo voorgetrokken. Wie erft moet successierechten (belasting) betalen en dat kan variëren van 0 tot 60%, afhankelijk van de relatie met de erflater.

Deze tarieven zullen in de toekomst lager worden, maar zou het niet rechtvaardiger zijn om ze juist te verhogen?

Opdracht 3

Er is veel discussie over wanneer we iemand arm noemen. Er zijn meerdere armoedegrenzen waaronder we iemand arm noemen. Er is een 'lage inkomensgrens', een 'relatieve armoedegrens' én een 'budgetgerelateerde grens'. De laatste, de budgetgerelateerde grens, wordt berekend aan de hand van wat iemand in Nederland nodig heeft om te leven. Het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting, het Nibud, berekent wat je onvermijdelijk uit moet geven voor zaken als voedsel, kleding, wonen en persoonlijke verzorging. Een paar met twee kinderen moest dan volgens die grens in 2008 met €1.723 precies kunnen rondkomen. Totaal waren dat in 2008 383.000 huishoudens (dat was dan 6,2% van de huishoudens).

Kijk eens naar de voorbeeldbegroting (bijlage 5). Is dat terecht een armoedegrens en moet je daar niet onder komen?

Wat zijn de gevolgen om met zo'n inkomen te moeten rondkomen?

Zijn jouw inkomsten en uitgaven hiermee te vergelijken?

Opdracht 4

Wanneer ben je arm? Wie in Nederland zijn de armen? Hoe komen ze in die omstandigheden? Komen ze er ook uit? Veel studenten hebben ook weinig inkomen maar worden toch niet tot de armen gerekend. Waarom niet?

Er zijn in Nederland totaal bijna 2,5 miljoen kinderen van 5 tot en met 17 jaar en van hen woont 14% (343.000) in een huishouden met een inkomen onder 120% van het sociaal minimum. Het sociaal minimum is ongeveer even hoog als een uitkering volgens de Wet werk en bijstand (WWB). Wat betekent dat voor die kinderen?

- Als handvat een parafrase uit het *Kunnen alle kinderen meedoen? Onderzoek naar de maatschappelijke participatie van arme kinderen* van SCP uit 2009.

Maatschappelijke deelname (smalle definitie) gaat alleen om de gangbare vrijetijdsactiviteiten van sport en cultuur, die vaak via een lidmaatschap plaatsvinden en waaraan veelal kosten zijn verbonden.¹ In de ruimere definitie worden ook de vrijetijdsactiviteiten die vanuit het wijk- of buurthuis, door de gemeente, de bso of de school worden georganiseerd meegeteld, op voorwaarde dat men minimaal één keer per week deelneemt. In januari 2008 ligt de deelname bij arme kinderen (dat wil zeggen wonend in een gezin met een inkomen < 120% van het sociaal minimum) 15-19 procentpunten lager dan bij de niet-arme kinderen (inkomen ≥ 120% van het sociaal minimum). Binnen de groep arme kinderen blijkt er een groot verschil in deelname tussen de kinderen uit een bijstandsgesin en die uit de overige arme gezinnen.

Voor de arme kinderen, met name de bijstandskinderen, vormen – niet onverwacht – de financiën veel vaker een reden om niet mee te doen dan voor de niet-arme groep. Als bijstandskinderen nergens aan deelnemen is dat bij 65% van hen vanwege financiële redenen.

Voor culturele activiteiten spelen deze een geringere rol en voor buitenschoolse activiteiten worden financiële redenen slechts zelden genoemd als verklaring om niet deel te nemen.

De belangrijkste andere redenen om niet deel te nemen zijn: 'het kind vindt zo iets niet leuk' en 'vrienden en vriendinnen zitten er ook niet op'. Opmerkelijk is dat het argument 'kind zit al op een sportclub' door bijna de helft van de ouders (45%) wordt gebruikt om te verklaren waarom het kind niet op een culturele activiteit zit.

Arme kinderen brengen meer tijd door met buiten spelen of op straat vertoeven. Zij gaan minder op vakantie en maken minder uitstapjes. Kortom, zij hebben een minder vastliggende en minder gestructureerde vrijetijdsbesteding dan niet-arme kinderen. Mogelijk spelen ook andere dan financiële factoren een rol. Te denken valt aan uitke-

ringsafhankelijkheid, armoedecultuur, niet-westerse herkomst, het wonen in een slechte woonomgeving, het ontbreken van cultureel kapitaal enzovoort.

Opdracht 5

De economische crisis van 2008 sloeg hard toe bij de banken. Toch werd er binnen een jaar alweer groot geld verdiend aan bonussen bij dezelfde banken. Hoeveel topmanagers zijn door de crisis zonder inkomen komen te zitten tegenover de stijging van het aantal werklozen?

Kun je zeggen dat dit een bewijs is dat er in Nederland sprake is van een samenleving met klassentegenstelling?

Opdracht 6

In de trein is er eerste en tweede klasse, in het vliegtuig businessclass en economyclass. In de samenleving is er ook verschil in klassen gebaseerd op welstand (inkomen, vermogen), beroepsstatus en opleidingsniveau. Nederland wordt vaak gezien als een open samenleving. Wat wordt daaronder verstaan?

In Nederland kunnen allerlei mensen miljonair worden met eigen vliegtuig of helikopter: een politieagent, Dirk Scheringa, een bakker, Marco Borsato, een zoon van een schoonmaakster en een terreinknecht bij Ajax, een profvoetballer, een benzinepompbediende, Hennie van der Most enzovoort. En ze kunnen ook weer arm worden (al gebeurt dat nog minder vaak). Is dit een bewijs dat Nederland een open samenleving is? Of juist een bewijs dat Nederland geen standensamenleving meer is?

Opdracht 7

In hoofdstuk 6 worden 'niet te reduceren' vormen van sociale ongelijkheid genoemd. Weet je nog andere vormen?

In het boek *Retourtje inzicht* (bladzijde 130) worden de volgende acht identiteitsaspecten bij diversiteit genoemd:

- 1 sekse en gender
- 2 religie en levensbeschouwing
- 3 etniciteit
- 4 seksuele oriëntatie
- 5 levensfase en generatie
- 6 talent en handicap
- 7 klasse
- 8 professionele socialisatie

Hoe verhouden deze vormen van ongelijkheid zich met de 'niet te reduceren' vormen van sociale ongelijkheid?

Opdracht 8

Naast financieel kapitaal wordt ook op sociaal kapitaal gewezen. Onder sociaal kapitaal wordt verstaan dat mensen de kennis en vaardigheden hebben om relaties aan te gaan en te onderhouden die ze voordeel kunnen opleveren. Hoe zal dat financieel en sociaal kapitaal samenhangen?

Er wordt ook wel gesproken over cultureel kapitaal dat nodig is om in hogere kringen te verkeren. Geef eens een omschrijving van de inhoud van cultureel kapitaal (denk hierbij aan de eerdere hoofdstukken). Hoe kom je eraan? Hoe is de samenhang tussen de verschillende vormen van kapitaal?

Wordt met het verschil aan kapitaal (kapitalen) ook sociale afstand tussen mensen duidelijk? Geeft dat standsverschil? Hoe zit het met jouw kapitaal?

Opdracht 9

Steeds meer vrouwen verkrijgen een hogere opleiding en dat zien we terug bij de dokters in het ziekenhuis en de rechters in de rechtbank. Niet iedereen is daar even gelukkig mee. Oud-Tweede Kamerlid Joost Eerdmans (LPF) stelde dat vrouwen te soft zijn om voor strafrechter geschikt te kunnen zijn (*de Volkskrant*, 5 september 2009).

Hoeveel topbanen worden bij grote ondernemingen door een vrouw bezet? Steeds meer meisjes gaan studeren, tegenwoordig niet minder dan jongens. Hoeveel vrouwen zijn hoogleraar? Waarom zijn er zo weinig vrouwen in topbanen?

Er ligt een wetsvoorstel om ondernemingen te verplichten een quotum (toegewezen aandeel) van 30% van de topbanen aan vrouwen te geven. Wat zijn de voor- en nadelen van zo'n regel?

Opdracht 10

Leeftijd speelt een belangrijke rol in onze samenleving. Er wordt veel moeite gedaan om er jong uit te blijven zien. Maar jongeren worden ook beschouwd als speels, weinig ervaren en nog niet geschikt om verantwoordelijkheid te dragen. En ouderen zijn misschien wel wijs en ervaren, maar ook star en weinig flexibel in de beeldvorming. Er oud uitzien is geen feit maar eerder een scheldwoord. In onze samenleving wordt dus tegenstrijdig met leeftijd omgegaan. De AOW kan omhoog naar 67 jaar want we leven langer gezond, maar in de leeftijdsklasse 55-64 jaar (de 55-plussers) is de nettoarbeidsdeelname 60% van de bevolking. Wanneer je boven de 50 bent dan is het niet gemakkelijk om een werkgever te vinden. Weet je nog meer voorbeelden van tegenstrijdigheid naar leeftijd?

Opdracht 11

Wanneer de rente laag is – zoals in 2016 – lopen de pensioenfondsen het risico dat ze hun uitkeringen moeten korten omdat hun fondsen dan te weinig opleveren. Lopen de ouderen het gevaar dat ze in financiële problemen komen? Niet iedere oudere heeft het ruim. Waar hangt het mee samen?

Opdracht 12

De Amsterdamse strafrechtadvocaat Gerald Roethof rijdt in een dure Mercedes S-klasse. Hij wordt regelmatig door de politie voor controle aan de kant gezet. Zijn collega's rijden in dezelfde soort auto's en dragen dezelfde soort kleding, maar ze worden nooit gestopt. Wat is het verschil met hem? 'Dat ik een kleurtje heb en zij niet', vertelt hij. Maar de politie ontkent dat, want zij doen niet aan 'etnisch profileren'.

Cartoontekenaar Hein de Kort laat politieagenten bij het aanhouden van een gekleurde chauffeur vragen naar rijbewijs, autopapieren, belastingaanslag IB 2014, ...

Rapper Typhoon werd in Zwolle staande gehouden door twee agenten. De combinatie van donkere jongeman in dure auto was verdacht. Dit keer wordt wel erkend dat het al jaren een gangbare opsporingsmethode is van de politie om dure auto's aan te houden. Huidskleur wordt als reden genoemd omdat 'allochtonen nu eenmaal vaker crimineel zijn'. Dat is de reactie van een oud-politieagent en Tweede Kamerlid voor de partij Voor Nederland. Roethof reageert met: 'als je meer blanke jongens doorlicht worden de criminaliteitscijfers heel anders. Het is een typisch kip-eiverhaal' (*NRC Handelsblad / Het Parool*, 1 juni 2016).

Er wordt op radio, tv, sociale media en in de dagbladen veel aandacht aan deze zaak gegeven, waarbij de standpunten tegenover 'etnisch profileren' duidelijk samenhangen met de politieke kleur van het medium. De één ziet het als een bewijs dat in Nederland racistisch gehandeld wordt en de ander vindt dat zwaar overdreven het 'slachtoffer' wordt uitgehangen.

- **Moet de politie wel werken met 'etnisch profileren' omdat de criminaliteit onder niet-westerse migranten hoger is en om zo 'boeven' te kunnen vangen?**
- **Wat zijn de gevolgen wanneer je op basis van uiterlijke kenmerken (je huidskleur, haarsoort, kleding, sieraden, auto of scooter) vaker staande wordt gehouden door de politie? Speelt hier ook het verschijnsel van self-fulfilling prophecy?**
- **Zie je verbanden met de achterliggende beelden van 'etnisch profileren' en de hogere werkloosheid onder niet-westerse migranten? Slaat hier de integratieparadox ook op?**

Opdracht 13

Welke mensen (in Nederland of in het buitenland) zou jij machtig willen noemen?
Waarom wordt iemand machtig genoemd? Vooral mensen vanuit economie (en financiën) en politiek of ook sport, kunst en amusement?

7 Sociaal bewustzijn en sociale ongelijkheid

Opdracht 1

Vroeger hoefden meisjes niet te leren want ze gingen toch trouwen en kinderen krijgen. Wanneer een vrouw werkte dan kon haar man blijkbaar niet genoeg verdienen. Nu studeren meisjes vaker dan jongens. Op de ene opleiding zie je veel meer meisjes dan op de andere. Waardoor zal dat verschil in studiekeuze tussen meisjes en jongens komen?

Bij sommige studierichtingen studeren veel Marokkaanse en Turkse en Surinaamse Nederlanders. Toch zijn er weinig docenten uit die groepen. Hoe zou dat komen?

Opdracht 2

Veel Marokkaanse jongens uit Amsterdam-West bleken weinig buiten hun eigen buurt te komen. Wanneer ze de stad in gaan of naar Zandvoort, dan doen ze dat niet alleen, maar samen met anderen. Wat voor effect zal de buurt op de vorming van deze jongens (of denk aan jezelf en je eigen omgeving) hebben?

Opdracht 3

Uitgangspunt van het Nederlandse onderwijs is dat iedereen gelijke kansen heeft. Wanneer je iets wilt bereiken en je bent niet dom, dan haal je diploma's. Toch blijkt dat er nogal verschil in opleidingsniveau is tussen de verschillende groepen in Nederland. Een startkwalificatie is een afgeronde havo- of vwo-opleiding of een basisberoepsopleiding (mbo2). In schooljaar 2012/2013 verliet een op de twintig autochtone leerlingen het mbo voortijdig. Onder niet-westerse migranten varieerde dit van een op de tien Turkse, Surinaamse en overig niet-westerse leerlingen tot een op de acht Antilliaanse leerlingen (*Jaarrapport Integratie 2014, SCP*).

Wat kun je in de documentaire over onderwijs en allochtone jongeren waarnemen?

Sluit het aan bij de factoren die zijn behandeld in paragraaf 7.7?

Zie je ook bevestiging in de verschillen in opvoeding tussen jongens en meisjes?

Wat kun je in de documentaire 'Uitgesloten' (NTR, 19 juli 2015) over het schooladvies aan niet-westerse jongeren voor het vervolgonderwijs waarnemen?

8 Sociale verandering

Opdracht 1

Migratie is altijd een confronterend proces. In de periode waarin Turken en Marokkanen naar Nederland kwamen, werden ze vooral gezien als hardwerkende arbeiders. Toen ze niet terugkeerden naar het moederland maar zich hier vestigden en zich met hun gezinnen herenigden werd het anders. In het dagelijks leven (wonen, school van de kinderen, het ziekenhuis) werden ze geconfronteerd met een andere (de heersende Nederlandse) cultuur. De kinderen leren op school andere dingen (waarden, normen, regels) dan thuis. Kun je een aantal verschillen tussen de culturen noemen?

Opdracht 2

Geef een aantal voorbeelden van individualisering van de Nederlandse samenleving.

Waardoor zou het proces van individualisering plaatsvinden in Nederland?

Is Nederland een risicosamenleving geworden door toenemende individualisering?

Kun je zeggen dat individualisering een bedreiging voor de Nederlandse samenleving is, zoals Durkheim dat in 1887 voor Frankrijk beweerde (zie paragraaf 8.9 in *Sociologie voor de praktijk*)?

Opdracht 3

Door de technische ontwikkeling is arbeid in onze maatschappij erg veranderd. Geef eens aan op wat voor wijze.

Maar toch blijven er nog veel banen waar de mensen de handen uit de mouwen moeten steken. Hoe komt dat?

Deze veranderingen op de arbeidsmarkt hebben consequenties voor de eisen aan opleidingsniveau en aan de inhoud van opleidingen. Welke?

Opdracht 4

De techniek staat voor niets. We kunnen naar de maan reizen en snel reizen naar het buitenland. Toch gaat dat niet vanzelf. Technisch konden we geruime tijd een hogesnelheidstrein van Amsterdam naar Parijs laten rijden, maar in de praktijk duurde de implementatie jaren. Blijkbaar is wat technisch mogelijk is niet automatisch in onze samenleving in te voeren. Er moet het een en ander gebeuren voordat het werkt. Ken je meer voorbeelden van hoe techniek moest wachten op toepassing? Kun je aangeven welke menselijke acties er nodig zijn voordat het gebeurt?

Waarom zal in de wapenindustrie (meestal) als eerste de nieuwste techniek wel toegepast worden?

Opdracht 5

‘Het risico dat een huishouden ten minste vier jaar achtereen van een laag inkomen moet rondkomen, is in 2014 opnieuw flink gestegen. De toename deed zich vooral voor bij groepen die al een hoge kans op armoede hadden: eenoudergezinnen, niet-westerse huishoudens en huishoudens met een laagopgeleide kostwinner. Ook is het aantal minderjarige kinderen dat moet opgroeien in langdurige armoede naar verhouding fors gegroeid.’ Dat staat in de CBS-publicatie *Armoede en sociale uitsluiting* (2015) te lezen. Wanneer je in Amsterdam op straat rondkijkt, dan zie je dit niet direct. Ook in Madrid zie je in het centrum met de wereldberoemde musea ook niet dat Spanje de hoogste werkloosheid van de eurozone heeft (ruim 21 procent van de beroepsbevolking). Hier leven veel kinderen in armoede; er is sprake van ondervoeding, gezinnen die zijn getroffen door de werkloosheid hebben vaak geen geld om voldoende vis, vlees en fruit te kopen (‘Veel kinderen leven in armoede’, *nu.nl*, 16 oktober 2011).

- Er zijn veel mensen die denken ‘met mij gaat het goed, maar met ons gaat het slecht’ blijkt uit de SCP-onderzoeken. Waar baseren wij ons oordeel op dat het beter of slechter met ons of ons land gaat?
- Wanneer we Nederland vergelijken met andere landen, dan scoort Nederland over het geheel hoog wat betreft onderwijs, inkomen, economie, gezondheid, huisvesting, enzovoort. Ook wanneer we naar het verleden kijken dan is het er niet slechter op geworden. Toch vinden velen dat het niet goed gaat en zij maken zich zorgen over de toekomst. Hoe zou dat komen?

Opdracht 6

In de zorg is er de laatste jaren veel veranderd. Het werk werd aanbesteed oftewel aan die organisatie gegund die het goedkoop kon doen. Bij stijgende kosten voor de zorg wordt dit gezien als manier om het zuiniger te doen. Hierbij gaat de goedkopere zorg vaak ten koste van de arbeidsvoorwaarden of de geleverde zorg. Omdat de organisatie het aanbod en de uitvoering goed moet beheersen, wordt het management versterkt en wordt op efficiency ingezet. De overheadkosten nemen toe.

Voor veel werkers in de zorg wordt het werk er niet leuker op: strikter georganiseerd, werkprocessen opgedeeld en over meer werkers verdeeld, minder invloed op het vormgeven van het werk en bijhouden hoeveel minuten aan welke verrichting besteed en minder baanzekerheid.

Veel werkers nemen afstand van deze aanpak en kiezen ervoor om los van de grote ondernemingen te werken. Ze gaan aan de slag in een organisatie waar ze met collega's in kleine onafhankelijke buurtteams zelf hun roosters maken, collega's aannemen en bepalen hoelang ze bij een cliënt blijven. Jos de Blok begon jaren geleden aan zijn keukentafel met Buurtzorg: teams van acht tot twaalf (wijk)verpleegkundigen en wijkziekenverzorgeren, die hun eigen kantoor inrichten en thuiszorg leveren aan zelfstandig wonende cliënten. Dit doen zij in nauwe samenwerking met de huisartsen, het ziekenhuis en het sociale netwerk van de buurt. Ze zijn volledig verantwoordelijk voor de zorg voor hun cliënten en bepalen zelf wat die nodig hebben. Het resultaat is hogere productiviteit, weinig overhead, weinig ziekteverzuim en weinig verloop van personeel, minder uren zorg per patiënt door uitvoerige intake voor zorg op maat.

(Uit: *Businesscase Buurtzorg* (2009), in: *Zelfsturende teams in de thuiszorg*, Handleiding voor managers, projectleiders en bestuurders. Utrecht: In Voor Zorg, Ministerie van VWS en Vilans.)

Buurtzorg is enorm gegroeid in de loop der jaren. Is dit een voorbeeld van de machinebureaucratie of van de netwerkorganisatie? Licht dit toe.

Zou niet veel meer werk volgens deze principes van zelfstandig werken en zelfsturende teams georganiseerd kunnen worden?

9 Sociale beweging in organisatie

Opdracht 1

Welke mensen (in Nederland of in het buitenland) zou jij machtig willen noemen? Over welke machtsmiddelen beschikken zij?

Over welke machtsmiddelen beschikken zij?

Opdracht 2

Macht wordt in *Sociologie voor de praktijk* geschetst als het vermogen om greep op je toekomst te hebben en daarvoor doelstellingen kunnen formuleren, over middelen beschikken, en anderen kunnen beïnvloeden. Wat zou er bedoeld worden met 'cultuur van de armoede'? Welk machtsprobleem wordt daarmee aangeduid? Wat wordt bedoeld met 'empowerment' (hoofdstuk 4) van achtergestelde groepen?

Opdracht 3

Ouderen in onze samenleving organiseren zich in bonden, er zijn tijdschriften voor deze doelgroep (*Plus Magazine*), een radio- en televisieorganisatie (Omroep Max) en er is zelfs een politieke partij (er zijn er in de loop der tijd al verschillende ouderenpartijen geweest). Waarom doen ze dat? Is het een sociale beweging? Speelt hierbij ook de vraag naar eigen identiteit voordat je goed voor je belangen kunt opkomen?

Opdracht 4

Is het (zich) organiseren van ouderen in onze samenleving om op te komen voor hun belangen een voorbeeld van veranderde ideeën of van veranderde omstandigheden?

10 Rechtvaardigheid, conflict en emancipatie

Opdracht 1

In hoofdstuk 9 en 10 van *Sociologie voor de praktijk* wordt de geschiedenis van de Nederlandse arbeidersbeweging geschetst. Daar zie je de drie aspecten van macht en de drie fasen van emancipatie voor deze emancipatiebeweging beschreven. Waarom zal het voor de arbeidersbeweging zo moeilijk geweest zijn om zich te organiseren?

Waarom zullen veel werknemers nu geen lid van een vakbond zijn?

Opdracht 2

In de les kan het filmpje 'De laatste Marokkaan' (ook wel 'Kop of Munt' genoemd, zie www.youtube.com/watch?v=wNhile3g70s) worden bekeken. Wat zal de bedoeling van de makers van de film zijn?

Wanneer we naar de situatie van veel allochtonen kijken dan is er sprake van achterstand. Welke mogelijkheden en welke moeilijkheden zal een emancipatiebeweging van Turken of Marokkanen in Nederland hebben?

Waarom is het belangrijk om vertegenwoordigers op geïnstitutionaliseerde posities te krijgen?

Opdracht 3

In 2010 en 2011 was er veel verontwaardiging over hoge verdiensten in het bedrijfsleven en vooral bij de banken. Wanneer je uitrekent hoe hoog het bedrag is dat deze topondernemers en bankiers krijgen vergeleken met bedragen van de omzet van hun onderneming of bank dan is het maar een klein percentage. Is het niet belangrijker om te zorgen voor een redelijk minimuminkomen voor iedereen dan je zo druk te maken over de top? Welke rechtvaardigheidsbeginselen spelen hier mee?

Opdracht 4

Is de groepering van illegalen in Nederland een minoriteit? Kan zich van daaruit een emancipatiebeweging ontwikkelen?

Opdracht 5

Radicale leden van een emancipatiebeweging kunnen overgaan tot acties waar ook hun eigen mensen het slachtoffer van worden. Is dat een voorbeeld van de emancipatieparadox?

Opdracht 6

In 2016 wordt er in Nederland veel gepraat, gedacht en geschreven over racisme. In *De Telegraaf* (2 juni 2016) wordt verontwaardigd geschreven dat de regeringscoalitie zich ergert aan 'Misbruik van racismekaart' door 'mensen die claimen dat Nederland massaal racistisch is geworden'. Het wordt als iets oneigenlijks voorgesteld.

Thijs Kleinpaste schrijft: 'Ook de suggestie van overgevoeligheid is tamelijk pervers. Er is een bijzondere soort zelfgenoegzaamheid voor nodig om iemand voor te houden dat zijn ervaringen vermoedelijk wel overdreven zullen zijn, omdat je je zelf niet kunt voorstellen dat je in staat bent tot racisme.' Zijn conclusie is dat het aankarten van racisme wordt gezien als 'een misplaatst wentelen in slachtofferschap' en dat zou onterecht zijn 'omdat een dader ontbreekt'.

In *Sociologie voor de praktijk* komt meerdere keren de positie en het sociaal bewustzijn van het slachtoffer aan de orde. In hoofdstuk 4 bespraken we zo het 'slachtofferdenken', waarbij het slachtoffer de eigen situatie ziet als iets waartegenover je machteloos staat en als iets wat te wijten is aan niet te beïnvloeden oorzaken.

In hoofdstuk 10 wordt gewezen op het 'zieligheidssyndroom' waarbij minoriteiten zich in een slachtofferrol plaatsen en daarmee geen verantwoordelijkheid meer nemen voor hun eigen positie. Anderen kunnen daarbij de leden van de groep goedbedoeld beschouwen als onmondige, niet serieus te nemen mensen voor wie gezorgd moet worden.

- **Hoe wordt in het kader van dit boek tegen racisme in onze maatschappij aangekeken? Is het racisme aan de kaak stellen een overdreven reactie van overgevoelige mensen die hun situatie aan anderen wijten? Is juist het niet erkennen van racisme een overdreven reactie van ongevoelige mensen die hun eigen situatie niet kritisch kunnen bekijken?**
- **Hoe zouden we vanuit het boek de situatie van het slachtoffer plaatsen?**

Opdracht 7

Macht wordt in *Sociologie voor de praktijk* geschetst als het vermogen om greep op je toekomst te hebben en daarvoor doelstellingen kunnen formuleren, over middelen beschikken en anderen kunnen beïnvloeden. Wat zou er bedoeld worden met 'cultuur van de armoede'?

Welk machtsprobleem wordt daarmee dan aangeduid?

Wat wordt er bedoeld met empowerment (hoofdstuk 4) van achtergestelde groepen?

Bijlage 1

Klik op <http://web.archive.org/web/20091024094221/http://www.depers.nl/binnenland/346570/Een-dagje-in-de-stiltecoupe.html> voor het artikel 'Ik zag wel stilte staan, maar ik wist niet wat 't betekende' in *De Pers* van 21 oktober 2009.

Bijlage 2

E-mailetiquette van de opleiding Sociaal Juridische Dienstverlening van de Hogeschool van Amsterdam.

E-mailetiquette

Begrippen

FYI	Ter Informatie (For Your Information)
RSVP	Reactie Gevraagd (Répondez S'il Vous Plaît)
Cc	Carbon copy
Bcc	Blind carbon copy

E-mail is een belangrijk middel om te communiceren. Om efficiënt en effectief met dit middel om te gaan, is de e-mailetiquette belangrijk.

- 1 Lees elke dag 1 à 2 keer uw e-mailberichten.
- 2 Gebruik in het onderwerp-/subjectveld altijd een FYI, RSVP of SPOED RSVP acroniem (zie boven voor betekenis).
- 3 Probeer altijd zo snel mogelijk te antwoorden. Op elk e-mailbericht met SPOED RSVP in het onderwerp moet u binnen één werkdag reageren, lukt het niet om snel te reageren dan is het netjes om een kort e-mailtje te sturen waarin u aangeeft dat u het bericht wel hebt ontvangen, met eventueel een datum waarop u een complete reactie geeft. Met alleen RSVP is een reactie binnen maximaal één werkweek vereist.
- 4 Een e-mailbericht middels Cc of Bcc naar iemand sturen betekent per definitie FYI. Dus als u in de Cc lijst voorkomt van een RSVP-mail, hoeft u niet te reageren.
- 5 Verstuur op een FYI-bericht geen reactie, tenzij dit dringend noodzakelijk is; feitelijk is de FYI dan niet terecht geweest. Ook al is het een FYI-bericht, u moet er natuurlijk wel van uit kunnen gaan dat de ontvanger de e-mail leest en op de hoogte is van de inhoud.
- 6 Verstuur alleen een bericht naar een (grote) groep als dat bericht ook voor iedereen in die groep interessant is.
- 7 Het onderwerp-/subjectveld is altijd zichtbaar als u de inbox bekijkt. Gebruik deze regel om in een oneliner kort en duidelijk weer te geven waar de e-mail over gaat. Plaats ook korte mededelingen zo veel mogelijk in het onderwerp-/subjectveld (laat dan de rest van de e-mail leeg).

- 8 Houd de tekst van de e-mail kort en krachtig. Gebruik geen HOOFDLETTERS in de e-mail, dit staat schreeuwerig. Beperk het aantal en de omvang van bijlagen/attachments.
- 9 Verstuur geen berichten die (met bijlagen) groter zijn dan 0,5 mb, tenzij de geadresseerde daar expliciet om heeft gevraagd.

Bijlage 3

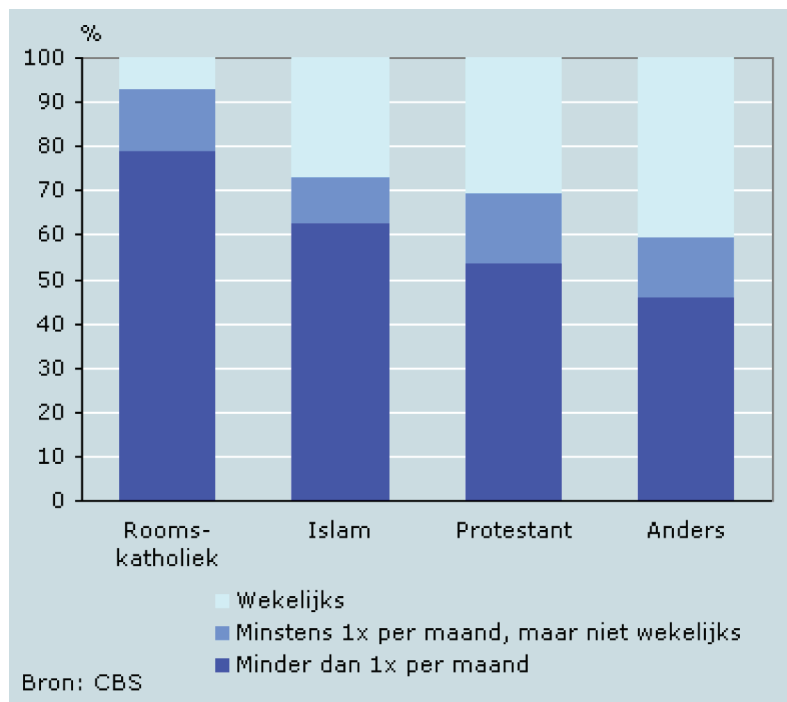
- Klik op www.havanaweb.nl/archief/jaargang_14/havana3_14.pdf (bladzijde 18) voor het artikel 'Adorable babe' in *Havana* van 9 september 2009.
- Klik op www.havanaweb.nl/archief/jaargang_15/havana4_15.pdf (bladzijde 18) voor het artikel 'Bling tot aan de tanden' in *Havana* van 16 september 2009.
- Klik op www.havanaweb.nl/archief/jaargang_15/havana5_15.pdf (bladzijde 18) voor het artikel 'Hippe kip' in *Havana* van 23 september 2009.

Bijlage 4

Artikel 'Weinig Nederlanders gaan regelmatig naar kerk of moskee' in *CBS Webmagazine* van woensdag 11 juni 2008.

Weinig Nederlanders gaan regelmatig naar kerk of moskee

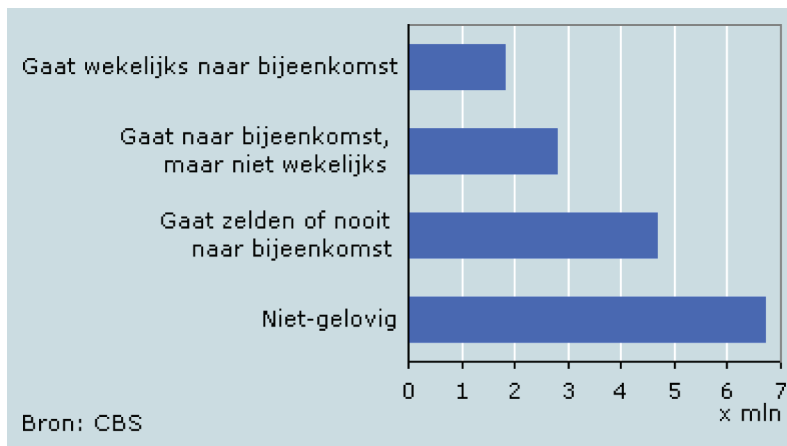
Bijna 6 op de 10 Nederlanders zegt gelovig te zijn. Slechts weinigen daarvan gaan nog elke week naar kerk, moskee of andere godsdienstige bijeenkomsten.

Verdeling religies in Nederland, 2005/2006

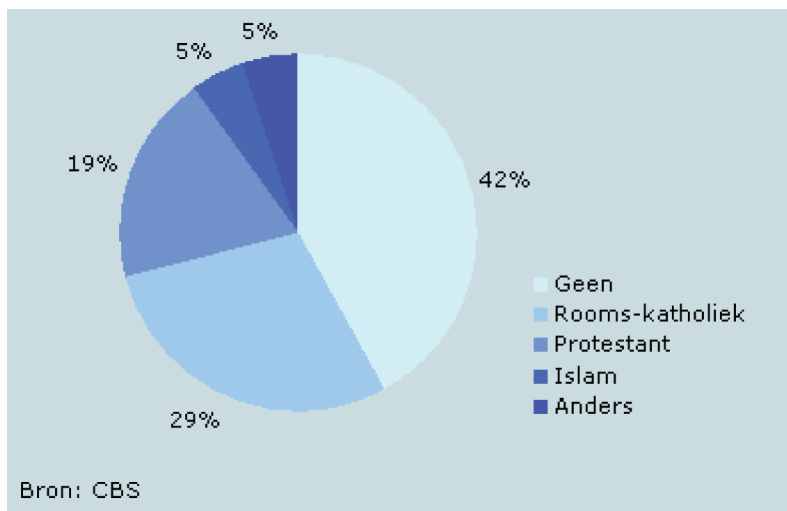
Bijna 6 op de 10 Nederlanders gelovig

In 2005/2006 rekende 58 procent van de Nederlanders zich tot een kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering. Dat zijn ruim 9 miljoen mensen. Rooms-katholieken vormen met 29 procent de grootste groep. Bijna 20 procent is protestant, 5 procent is islamiet. Onder de overige 5 procent gelovigen vallen onder meer joden en hindoes. Ongeveer 42 procent van de Nederlandse bevolking hangt geen geloof aan.

Deelname aan godsdienstige bijeenkomst, 2005/2006

Een vijfde van de gelovigen gaan wekelijks naar kerk of moskee. Van de ruim 9 miljoen gelovigen in Nederland gaat slechts 20 procent elke week naar kerk, moskee of andere godsdienstige bijeenkomsten. Dat zijn ongeveer 1,8 miljoen mensen. Van de drie grootste groepen gelovigen in Nederland zijn de protestanten de trouwste kerk-gangers. Bijna een derde van hen bezoekt elke week of vaker de kerk. Van de islamieten bezoekt 27 procent wekelijks of vaker de moskee. Slechts 7 procent van de rooms-katholieken ten slotte gaat elk weekend naar de mis, 57 procent gaat zelden of nooit.

Kerk- of moskeebezoek naar kerkelijke gezindte, 2005/2006

Moskeebezoek is mannenzaak

De moskee bezoeken is een mannenzaak: van de islamitische mannen bezoekt 36 procent wekelijks of vaker de moskee, bij de islamitische vrouwen is dat slechts 16 procent. Onder de rooms-katholieken en protestanten zijn er nauwelijks verschillen in kerkgang tussen mannen en vrouwen.

Marieke van Herten

Bijlage 5

'Minimumvoorbeeldbegrotingen' uit *Armoedebericht 2008* van CBS en SCP.

Minimumvoorbeeldbegrotingen

Mensen met een minimuminkomen moeten met beperkte middelen hun huishouden draaiende zien te houden, soms gedurende lange tijd. Een noodzakelijke voorwaarde om dat te kunnen doen, is het bewust omgaan met geld. Om huishoudens hierbij te helpen heeft het Nibud (Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting) zogenaamde minimumvoorbeeldbegrotingen ontwikkeld.

Systematiek van minimumvoorbeeldbegrotingen

In de minimumvoorbeeldbegrotingen van het Nibud staan de uitgaven weergegeven van een basispakket aan goederen en diensten voor huishoudens van een bepaalde samenstelling. De onderdelen van dit basispakket worden geacht noodzakelijk te zijn voor elk huishouden.

Sprekend over de noodzaak van uitgaven in een huishouden, hanteert het Nibud vaak een driedeling: uitgaven aan het basispakket, persoonlijk onvermijdbare uitgaven en overige bestedingen. De uitgaven aan het basispakket zijn voor elk huishouden in Nederland als noodzakelijk te beschouwen. Denk hierbij aan uitgavenposten als voeding, kleding, huisvesting, informatie en communicatie. Persoonlijk onvermijdbare uitgaven gelden lang niet voor iedereen. Het zijn uitgavenposten zoals aflossingen op leningen of te betalen alimentatie, maar ook hogere bedragen voor uitgaven van het basispakket. Voorbeelden hiervan zijn hogere energielasten in het geval van een slecht geïsoleerde woning of hogere voedingskosten bij het volgen van een speciaal dieet.

In de minimumvoorbeeldbegrotingen staan alleen de uitgaven aan het basispakket vermeld. Voor de meeste huishoudentypen is het huidige sociaal minimum met alle bijbehorende ondersteuning in de vorm van toeslagen en subsidies voldoende om de uitgaven aan het basispakket te kunnen bekostigen. Dat wil dus niet zeggen dat het inkomen in alle gevallen toereikend is. Huishoudens kunnen immers te maken hebben met persoonlijk onvermijdbare uitgaven die ook betaald moeten worden. In het basispakket zijn geen kosten voor ontspanning of recreatie opgenomen, terwijl enige vorm van ontspanning wel noodzakelijk geacht kan worden. De wensen hiervoor zijn individueel sterk verschillend: de een zal dat vinden met een huisdier, een ander met het huren van een dvd, een derde met het lidmaatschap van een sportvereniging, enzovoort. Om de consequenties hiervan duidelijk te maken, maakt het Nibud gebruik van zogenaamde restpakketten. Hierin worden de uitgaven van bepaalde extra kostenposten getoond.

Samenstelling

Hoe komt het Nibud nu aan de samenstelling en de bedragen van het basispakket? Het basispakket omvat alle uitgaven die als noodzakelijk kunnen worden beschouwd. In dit pakket zijn kosten opgenomen die een huishouden moet maken voor wonen, kleding, voeding, gezondheid, zekerheid (verzekeringen) en informatie (telefoon, internet en tv). Voor

elk van deze categorieën zijn pakketten samengesteld van goederen en diensten die deze categorieën adequaat, maar sober kunnen invullen.

Zo wordt een aangeraden voedingspatroon van het Voedingscentrum gebruikt, gecombineerd met prijsinformatie om een bedrag voor voeding te specificeren en worden bijvoorbeeld een inboedelverzekering, een aansprakelijkheidsverzekering en een ziektekostenverzekering (inclusief aanvullend pakket) noodzakelijk geacht.

Het basispakket wordt regelmatig door het Nibud aangepast aan eventuele nieuwe ontwikkelingen. Dit kan de vorm hebben van een uitbreiding, omdat nieuwe ontwikkelingen een betere invulling geven van een bepaalde categorie. Zo maakt een computer met internetaansluiting sinds 2006 deel uit van het basispakket voor alle huishoudens om informatie te verkrijgen en is het krantenabonnement verdwenen uit het basispakket. Ook kan het zijn dat nieuwe artikelen goedkoper zijn. Zo is in 2007 de vaste telefoonlijn vervangen door een prepaid mobiele telefoon. Bij het bepalen van de prijs van artikelen gaat het Nibud vaak uit van de zogeheten eerste-kwartelprijs. Van alle prijzen die voor een artikel betaald worden, heeft een kwart van de aankopen tegen een lagere prijs en driekwart van de aankopen tegen een hogere prijs dan deze eerste-kwartelprijs plaatsgevonden. De eerste-kwartelprijs ligt dus onder de prijs die in doorsnee betaald is. Gemiddelde prijzen van bepaalde artikelen, zoals kleding en wit- en bruingoed kunnen immers vaak relatief hoog zijn, aangezien de verdeling van prijzen meestal niet normaal verdeeld is. Een aantal relatief dure artikelen kan het gemiddelde van een categorie flink verhogen. Omdat het gaat om een sober pakket, geeft het eerste kwartiel een betere weerspiegeling van adequate prijzen voor dit doel.

Minimumvoorbeeldbegroting voor enkele huishoudentypen, juli 2008

	Alleenstaande (23-64 jaar)	Twee volwassenen (23-64 jaar)	Twee volwas- senen met twee kinderen (6 en 14 jaar)	Alleenstaande ouder met twee kinderen (6 en 14 jaar)
Inkomen	<i>(euro per maand)</i>			
Minimuminkomen	850	1215	1215	1093
Vakantietoeslag	41	59	59	53
Kindertoeslag	–	–	83	83
Kinderbijslag	–	–	182	182
Tegemoetkoming schoolkosten	–	–	50	50
Zorgtoeslag	46	123	123	46
Belastingteruggaaf (ziektekosten/TBU)	2	8	11	3
Totaal inkomsten	939	1405	1723	1510
Uitgaven				
Huur ¹ of hypotheek	204	204	204	204
Gas en andere brandstoffen	48	48	74	74
Elektriciteit	25	39	62	51
Water	8	12	21	17
Heffingen ²	*	*	*	*
Telefoon, kabel en internet	46	46	46	46
Verzekeringen	127	249	249	131
School- en studiekosten	0	0	58	58
Contributies en abonnementen	*	*	*	*
Vervoerskosten	*	*	*	*
Vaste lasten	458	598	714	581
Kleding	48	96	160	117
Inventaris, onderhoud huis, tuin	90	99	120	109
Extra ziektekosten	18	35	43	26
Vrijtijdsuitgaven	*	*	*	*
Uitgaan	*	*	*	*
Vakantie en weekenden	*	*	*	*
Reserveringsuitgaven	156	230	323	252
Voeding	163	284	398	333
Roken	*	*	*	*
Was- en schoonmaak	8	10	15	13
Persoonlijke verzorging	19	38	67	48
Huishoudelijke hulp e.d.	*	*	*	*
Huisdieren	*	*	*	*
Diversen (postzegels, bloemen)	18	21	26	23
Geschenken, donaties	*	*	*	*
Strippenkaart, fiets	12	24	45	33
Huishoudgeld	220	377	551	450
Voor de met * gemerkte posten³	105	200	135	227

1 Eventueel ontvangen huurtoeslag is verrekend met de huur.

2 Kwijtschelding bij minimuminkomen.

3 De * uitgaven aan deze posten zijn berekend als het saldo van het totale inkomen en de gespecificeerde bedragen voor vaste lasten, reserveringskosten en huishoudgeld.

Bron: Nibud